

УДК 37.035.7:316.6

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.2.11>

Олександр ЛЕВИЦЬКИЙ

викладач біології та основ медичних знань, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради., просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025

ORCID: 0000-0001-9107-7502

Олександр КУРЧАБА

викладач, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради., просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-4971-6435

Бібліографічний опис статті: Левицький, О. Курчаба, О. (2022). Патріотичне виховання студентів як частина освітнього процесу. *Acta Paedagogica Volynienses*, 2, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.2.11>

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ЯК ЧАСТИНА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У статті описаний певний взаємозв'язок між сторонами патріотичного виховання: морально-політичної, психологічної, фізичною, військово-технічною підготовкою до захисту Батьківщини в сучасних умовах, виявлення ролі та місця сім'ї, навчальних закладів та засобів. Аналізується тенденція підвищення цікавості до народної педагогіки з багатим віковим досвідом виховання, бо ідеї патріотизму, опісані у народному фольклорі, у героїчних народних традиціях, подіях минулого, становлять виховний потенціал у патріотичному вихованні. Зазначається, що патріотичне виховання – це формування найважливіших духовно-моральних та культурно-історичних цінностей, що відображають специфіку формування та розвитку нашого суспільства та держави, національної самосвідомості, способу життя, світосприйняття та долі України, які базуються на безмежній любові і відданості своїй Батьківщині, гордості за приналежність до народу та його подвигів, шанування національних святинь та символів, готовність до гідного та самовідданого служінню суспільству та державі. Проаналізовано та доведено ключові моменти, котрі вміщують в собі низки педагогічних елементів формування патріотичних почуттів студентів. Зазначено, що патріотичне виховання спрямоване на формування та розвиток особистості, що володіє якостями громадянина та патріота і здатної успішно виконувати свій громадянський обов'язок у мирний та воєнний час. З'ясовано, що воно тісно пов'язане з іншими напрямками виховання, воно є частиною цілісного виховного процесу у закладах освіти на заняттях Захисту України, вивчення якого сприяє формування особистості, що володіє громадянськими, морально-психологічними та моральними якостями, необхідними для захисту, поваги до духовної спадщини, історії та культури своєї Батьківщини, любові до праці та суспільства, чесності, правдивості. Доведено, що цілеспрямований організований процес формування патріотичних почуттів на заняттях Захисту України дозволяє студенту освоювати історію рідного краю, будувати ієрархію культурних цінностей, визначати свої пріоритети, керуючись ідеями патріотизму.

Ключові слова: українська національна еліта, патріотичне виховання, системність виховного процесу, виховний ідеал, морально-вольові якості студентів.

Oleksandr LEVYTSKY

Lecturer of Biology and Basics of Medical Knowledge, Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College" of the Volyn Regional Council, Voli ave., 13, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0001-9107-7502

Alexander KURCHABA

Lecturer, Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College" of the Volyn Regional Council, Voli ave., 13, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-4971-6435

To cite this article: Levitsky, O. Kurchaba, O. (2022). Patriotychne vykhovannia studentiv yak chastyna osvithnoho protsesu [Variable management of the process of forming a healthy lifestyle of students]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 2, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.2.11>

VARIABLE MANAGEMENT OF THE PROCESS OF FORMING A HEALTHY LIFESTYLE OF STUDENTS

The article describes the relationship between the sides of patriotic education: moral-political, psychological, physical, military-technical preparation for the defense of the Motherland in modern conditions, identifying the role and place of the family, educational institutions and funds. The trend of increasing interest in folk pedagogy with a rich age-related upbringing experience is analyzed, because the ideas of patriotism, sung in folklore, in heroic folk traditions, past events, constitute the educational potential in patriotic education. It is noted that patriotic education is the formation of the most important spiritual, moral, cultural and historical values, reflecting the specifics of the formation and development of society and the state, national identity, lifestyle, worldview and fate of Ukraine, which are based on boundless love and devotion to their Motherland, pride in belonging to the people and their deeds, respect for national shrines and symbols, readiness for worthy and selfless service to society and the state. Analyzed and proved the key points that contain a number of pedagogical elements of the formation of patriotic feelings of students. It is noted that patriotic education is aimed at the formation and development of a person with the qualities of a citizen and a patriot, able to successfully fulfill his civic duty in peacetime and wartime. It was found that it is closely related to other areas of education, it is part of a holistic educational process in educational institutions in the Defense of the Fatherland classes, the study of which contributes to the formation of a personality with civil, moral, psychological and moral qualities necessary to protect the Fatherland, respect for the spiritual heritage, history and culture of their homeland, love for work and society, honesty, truthfulness. It is proved that a purposeful organized process of formation of patriotic feelings in the classes of the defense of the Fatherland allows the student to deeply master the works of national culture, the history of his native land, build a hierarchy of cultural values, determine his priorities, guided by the ideas of patriotism.

Key words: *Ukrainian national elite, patriotic education, systematic nature of the educational process, educational ideal, moral and volitional qualities of students.*

Постановка проблеми. Питання патріотичного виховання в умовах сучасного суспільства та завдання патріотичного виховання молоді є одними із пріоритетних в сучасних реаліях нашого суспільства. Особливе значення у набувають пошук і розробка принципово нових підходів до побудови системи виховання. В умовах війни з росією все більше актуальності набувають проблеми патріотизму як на найважливішій цінності, інтегруючи в собі не лише соціальні, але і духовні, ідеологічні, національно – культурні та історичні компоненти. До ключових принципів патріотичного виховання належить формування високого соціального почуття патріотизму, необхідності створення реальних можливостей, цілеспрямовані зусилля для його розвитку в студентській молоді. Водночас питання патріотизму у системі виховання недостатньо виражене, методи та форми його реалізації не завжди ефективні, тому що не враховуються соціально-психологічні показники сучасного студента.

Аналіз досліджень. Пріоритетні питання формування патріотизму та національних ідей, напрями й організаційні засади описані в державних документах: «Концепція Національно-патріотичного виховання, Національна програма «Діти України»» (2017 р.) нормативні документи, накази, розпорядження Президента України, Міністерства освіти і науки, обласного та міського управління освіти. У написанні

нашої статті ми опиралися на праці М. Грушевського, К. Ушинського, І. Огієнка, В. Сухомлинського, В. Симоненка та інших. Реалізація базових принципів щодо формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя обумовлює необхідність повернутися і до праць Я.-А. Каменського, М. Пирогова. Проблемі формування національно-патріотичних почуттів досить ретельно висвітлюється у роботах П. Андрущенко, І. Зязюна, Н. Киященко, М. Реріха, Л. Рувінського, О. Рудницької, В. Федот, Г. Шевченко. Вивчення даної проблеми в аспекті вузівської освіти розглядали такі дослідники, як І. Заплішний, Ф. Сипченко, Л. Божович, В. Вілюнас, І. Джидар'ян. Сучасні науковці такі, як Я. Рейковський, В. Семке, Д. Давиденко, Р. Купчин наголошують на важливості виховання національних ідей, патріотизму в оновленій Україні. Дослідники Е. Вільчковський, Т. Круцевич, Д. Локк, Я. Козельський, В. Кан-Калик в своїх працях порушували питання шляхів удосконалення патріотичного виховання молоді. Проте аналіз джерельної бази свідчить про необхідність подальшого доопрацювання.

Мета статті – розглянути та проаналізувати на основі цілісного ретроспективного аналізу можливі стратегії формування патріотичного виховання студентської молоді.

Виклад основного матеріалу. Завдання патріотичного виховання завжди були ключо-

вим компонентом патріотичного виховання студентської молоді в сучасних закладах освіти. Як писав відомий педагог Д. Ушинський: «Головним у вихованні молоді є розвиток патріотизму, любові до батьківщини. Любов до батьківщини має виявлятися лише у якихось екстремальних, надзвичайних ситуаціях. Вона повинна бути в людині завжди, і завдання народного виховання полягає саме в тому, щоб пробудити цю любов» (Волошина, 2015).

На різних етапах розвитку нашого суспільства змінювались погляди на проблему патріотичного виховання, вирішувались різні завдання, долалися різні кризові явища духовного життя. Сьогодні пріоритетного значення набуває національно-патріотичне виховання молоді, це обумовлено тим, що в наш складний для України час, коли наша держава ціною тисячами життів воїнів-захисників, зусиллями військових, добровольців територіальної оборони та волонтерів українських та міжнародних відстоює свободу і територіальну цілісність нашої держави від вторгнення російських військ.

Історичні факти беззаперечно засвідчують, що найважливішим компонентом патріотичного виховання для нашої нації є цілі покоління українців які були виховані в дусі радянської пропаганди, котрим навіювали переконання в перевазі «старшого брата» відчуження від рідної землі та національної самоідентичності, почуття національної меншовартості, знедоленості, з комплексами неповноцінності (Дубогай, Пангелов, Фролова, Горбенко, 2015). Нас намагалися позбавити усіх ознак культурної та духовної самостійності, шляхом поширення російськомовної літературної та музично-пісенної продукції, висвітлення неправдивої зміненої історії, висміювання українського характеру і традицій формувало явище геноциду нашої нації.

Український педагог Василь Сухомлинський котрий приділяв величезну увагу формуванню гармонійної особистості дитини, зазначав, що в руках педагога слово є могутнім виховним засобом, яке здатне піднести, звеличити людину в її власних очах, утвердити її патріотичну свідомість і громадянську гідність, на все життя відкрити в її серці невичерпні й вічні джерела любові до своїх предків (Явір, 2011).

Відомий діяч культури М. Грушевський акцентував на ключовому аспекті патріотизму,

що нині рахується найбільш актуальним з усіх напрямів виховання, автор зазначав, що Україна – не тільки для українців, а для всіх, хто живе на Україні, а живучи, любить її, а люблячи, хоче працювати для добра краю і його людності, служити їй, а не оббирати, не експлуатувати для себе (Грушевський, 1991).

Чеський філософ Ян Коллар визначав основні елементи патріота, переконував у тому, щоб орієнтувати національні почуття не лише на Батьківщину, а й на народ, націю, на соціум. Вчений доводив, що зіставлення в патріотичних почуттях спрямованості на батьківщину і націю ніколи не принесе позитивний результат, бо вони повинні поєднуватися і підсилювати один одного, адже вони є обидва складники патріотизму (Савицька, 2011).

На важливому аспекті патріотизму акцентував увагу Я. Коменський, котрий науково конкретизував проблему національної свідомості у молоді, пояснюючи поняття патріотизму як любов до рідної землі, до батьківщини (Коменський, 2007). До схожої позиції схиляється й відомий педагог Д. Ушинський детальніше проаналізував сутність цього питання та додав до основних засад формування патріотизму та національної ідеї ще середовище, де зростало молоде покоління та якою мовою спілкувалось (Ушинський, 2013).

Аналізуючи літературні джерела ми можемо виділити щонайменше три різновиди патріотизму (Волошина, 2015).

1. Патріотизм етнічний, котрий базується на почутті власної приналежності до українського народу, на любові до фольклору, до рідної мови та до власної історії нашої держави. Відомий вчений – психолог І. Кон вперше використав це формулювання, зазначивши, що «...етнопатріотизм пов'язаний з утвердженням конкретизованих, спрощених образів народу, як правило, наділених позитивними рисами» (Полисаєв, 2007).

2. Патріотизм територіальний який ґрунтується на любові та повазі людини до місцевості та клімату в людина народилася.

3. Державний патріотизм – як найвищий щабель патріотизму котрий будується на державній ідеології та пов'язаний з почуттям національної свідомості та розбудови України як держави, державному самовизначенні, дер-

жавницькому світогляді та державницькому почутті.

Враховуючи ситуацію в Україні, війну з росією, доцільним є формування виховного ідеалу в повному обсязі викладання дисципліни «Захист України», адже нині перед викладачами освітніх закладів стоїть складна і відповідальна ціль – формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до України, турботи про благо свого народу, виховати високоморального, національно свідомого громадянина патріота своєї Батьківщини, спадкоємця і продовжувача національних традицій України. Основою духовного розвитку особистості, її прагнення до волі та процвітання України є патріотизм.

Патріотичне виховання у Комунальному закладі вищої освіти «Луцький педагогічний коледж», здійснюється під час проведення навчальних занять з предмету Захист України, через систему виховної роботи, проведення екскурсій, написання науково-дослідницьких робіт (Савицька, 2011). В своїй роботі викладачі предмету керуються Конституцією України, Концепцією Національно-патріотичного виховання, Національною програмою «Діти України», нормативними документами, наказами, розпорядженнями Президента України, Міністерства освіти і науки, обласного та міського управління освіти. Ключовим моментом системи формування патріотичних якостей повинні стати історичні традиції перемог українського народу, самопожертва в ім'я захисту Батьківщини.

Зауважимо, що якраз одержані знання на занятті «Захист України» формують у молодого покоління рішучу ціль та обов'язок патріота щодо захисту Батьківщини. Ключову роль в цьому питанні відіграє даний предмет, котрий покликаний виховувати патріотизм, спрямовувати молодь на підготовку на теоретичному, практичному, фізичному і психологічному рівні до надзвичайних ситуацій. У свою чергу метою цих занять є формування в студентській молоді високої патріотичної свідомості, національної гідності, життєво необхідних знань, умінь і навичок щодо захисту України, систематизації освітніх моментів та духовної підготовки студентської молоді до захисту Батьківщини, формування єдиної системи національно-патріотичних поглядів та готовності до виконання

свого обов'язку щодо захисту своєї землі від загарбників (Грушевський, 1991).

Відповідно до поставленої мети студенти Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» виконують поставлені завдання дисципліни

- студентська підготовка до захисту життя і здоров'я, забезпечення власної безпеки і безпеки населення;

- ознайомлення з основами законодавчого забезпечення дисципліни «Захист України», цивільного захисту та охорони життя і здоров'я суспільства;

- набуття знань про ключові основи дисципліни «Захист України», цивільного захисту та основ медичних знань;

- моральна та психологічна підготовка студентів до захисту Батьківщини.

Визначальною рисою ефективного виховання молоді на заняттях ключову роль у формуванні патріотизму відіграє героїко-патріотичне виховання, покликане формувати бойовий, морально-психологічний дух, спонукати до фізичного вдосконалення громадянина-патріота, виробляти глибоке розуміння громадського обов'язку, готовність у будь-який час стати на захист Батьківщини, оволодівати військовими і військово-технічними знаннями, а також вивчати бойові традиції та героїчні сторінки історії народу (Ванеєв, 2011).

Важливо у процесі патріотичного виховання відіграє любов до Батьківщини як найвище моральне почуття, воно зумовлює трансформацію потреб суспільства, Батьківщини у власні потреби окремої особистості. В сучасних умовах становлення української національної еліти патріотизм – це почуття, зрозуміле та властиве кожній розумній людині. Безумовно, виховання особистості – патріота у студентства здійснюється протягом усього навчально-виховного процесу.

Системність патріотичного виховання студентів нашого закладу відбувається через залучення до культурних та історичних цінностей українського суспільства, через залучення студентської молоді до наукових та експериментальних досліджень, художньої самодіяльності, свят, спортивних ігор, змагань, фестивалів та конкурсів та інших подій (Савицька, 2011).

Патріотичне виховання сучасної молоді – це спеціально організований, різнобічний, ціле-

спрямований та керований освітній процес з формування в студентів почуття патріотизму, гордості за свою країну, за батьківщину, відповідального ставлення до суспільства, в якому ми живемо.

Слід нагадати, що формування шанобливого ставлення до Батьківщини неможливе без знань свого минулого, історії своєї країни. Більше того, позитивною тенденцією сучасності є відкриття нових музеїв та експозицій, у тому числі і віртуальних, що розширюють можливості для вивчення історичних подій (Коменский, 2007).

Непересічна роль у патріотичному вихованні належить участі наших студентів у місцевих, обласних, всеукраїнських заходах цивільно-патріотичного спрямування, будь то зустріч, конференція або урочистий захід.

Отже, патріотизм як фактор, що консолідує суспільство в цілому, формує в особистості студента соціально-значиму спрямованість, допомагає чітко визначити життєві орієнтації. Йдеться, насамперед, про те, що патріотичне виховання студентів символізує ідею історичної наступності, зв'язку поколінь.

Висновки. Формування патріотичних якостей у молоді, та й організації патріотичного виховання загалом, складний педагогічний процес, який має починатися з формування сімейних традицій, звичаїв за шануванням держави – це і є відправна точка зростання здорового патріотизму, а державні установи, за допомогою спеціалізованих програм та планів, підтримують цей процес та сприяють його зростанню.

Формування громадянина – патріота України, підготовленого до життя, з високою національною свідомістю, виховання громадян, які здатні побудувати громадянське суспільство,

в основу якого були б закладені та постійно втілювалися демократія, толерантність та повага до прав людини, що набуває сьогодні особливого значення. Ми маємо будувати своє майбутнє на міцному фундаменті. І такий фундамент – це патріотизм. Це повага до своєї історії та традицій, духовних цінностей наших народів, нашої тисячолітньої культури. Це відповідальність за свою країну та її майбутнє.

Основними педагогічними умовами патріотичного виховання студентів на основі використання національно-культурних цінностей є:

- створення патріотичної спрямованості виховного середовища закладу освіти, що забезпечує безперервність та позитивне накладання ланцюга педагогічних впливів один на одного;

- інтегрована та єдино націлена взаємодія самодіяльних патріотичних клубів та гуртків;

- забезпечення патріотичної спрямованості всієї навчальної виховної діяльності закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» з опорою на національні звичаї, традиції та уявлення студентів;

- створення можливостей для практичної участі студентів у патріотичній роботі;

- створення патріотичного спрямування етнокультурного середовища;

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» повною мірою втілює цей принцип у своїй роботі; зберігаються та розвиваються кращі традиції патріотичного виховання у викладацькій діяльності. У навчальному закладі панує національний дух, усі урочисті заходи проводяться з використанням національної і державної символіки, українського традиційного одягу, поваги до прав і свобод інших людей, шанобливого ставлення до державних символів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. В. Явір. Патріотизм. Політична енциклопедія. посіб. Київ: Парламентське видавництво, 2011. 546 с.
2. Вансеев О. Н. Патриотическое воспитание: возможности муниципальной политики. Право и образование. 2010. № 2. с. 83-92.
3. Волошина Н. Порівняльний аналіз понять “патріотизм” і “націоналізм” в Україні. Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. 2015. № 4. С. 122 – 129.
4. Грушевський М. С. Нарис історії Київської землі від смерті Ярослава до кінця XIV сторіччя. Київ: Наукова думка, 1991. 560 с.
5. Дубогай О. Д., Пангелов Б. П., Фролова Н. О., Горбенко М. І. Інтеграція пізнавальної діяльності в системі навчання і виховання школярів. Київ: Оріяни, 2001. 152 с.
6. Коменский Я. Сочинения. Київ : Наука, 2007. 480 с.
7. Єдинак Г. А., Зубаль М. В., Мисів В. М. Соматотипи і розвиток фізичних якостей дітей: монографія. Кам'янець-Подільський: ППВидавництво «Оіюм», 2011. 280 с.

8. Савицька О.В. Етнопсихологія: навч. посіб. Київ : Каравела, 2011. 264 с
9. Полисаев О. Имперські міфологеми у сучасному українському суспільстві : перспективи подолання. Філософські обрії. 2007. № 18. 738 с.
10. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : в 2-х т. Київ : Школа, 2013. 488 с.

REFERENCES:

1. Yavir, V. (2010). Patriotyzm. Politychna entsyklopediia. posib. Kyiv: Parlamentske vydavnytstvo, 546 s. [in Ukrainian].
2. Vaneev, O. N. (2010). Patryotycheskoe vospytanye: vozmozhnosty munitsypalnoi polytyky. Pravo y obrazovanye. № 2. s.83-92. [in Ukrainian].
3. Voloshyna, N. (2015) Porivnialnyi analiz poniat “patriotyzm” i “natsionalizm” v Ukraini. Naukovyi visnyk Kremenetskoï oblasnoï humanitarno-pedahohichnoï akademii im. Tarasa Shevchenk. № 4. S. 122 – 129. [in Ukrainian].
4. Hrushevskiy, M. S. (1991) Narys istorii Kyivskoi zemli vid smerti Yaroslava do kintsia KhIV storichchia. Kyiv:: Naukova dumka. 560 s. [in Ukrainian].
5. Dubohai, O. D., Panhelov B. P., Frolova N. O., Horbenko M. I. (2001) Intehratsiia piznavalnoi diialnosti v systemi navchannia i vykhovannia shkoliariv. Kyiv: Oriian. 152 s. [in Ukrainian].
6. Komenskiy, Y. (2007). Cochynenyia. Kyiv : Nauka. 480 s. [in Ukrainian].
7. Yedynak, H. A., Zubal M. V., Mysiv V. M. (2011) Somatotypy i rozvytok fizychnykh yakosteï ditei: monohrafiia. Kamianets-Podilskiy: PPydavnytstvo «Oiiium», 280 s. [in Ukrainian].
8. Savytska, O.V. Etnopsykhologiiia: navch. posib. Kyiv : Karavela, 2011. 264 s [in Ukrainian].
9. Polysaiev, O. (2007) Imperski mifolohemy u suchasnomu ukrainskomu suspilstvi. perspektyvy podolannia. Filosofski obrii. № 18. 738 s. [in Ukrainian].
10. Ushynskiy, K. D. (2013) Vybrani pedahohichni tvory. v 2-kh t. Kyiv : Shkola, 2013. 488 s. [in Ukrainian].